

Ο ΠΑΛΗΟΠΥΡΓΟΣ ΤΗΣ ΠΛΑΚΑΣ

Δημώδης Ναξιακή παράδοσις.

Ἡ νῆσος Νάξος, εἴπερ τις καὶ ἄλλη ἐν τῷ Αἰγαίῳ, εἶναι πλουσία εἰς ἱστορικάς καὶ μυθολογικάς δημώδεις παραδόσεις, ἐμπνευσθείσας κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τοὺς Ναξίους ἀγρότας, ὑπὸ μόνῃς τῆς θέας καὶ τοῦ μυστηρίου διαφόρων ἐν τῇ νήσῳ μνημείων τῆς ἀρχαιότητος. Τοιαῦται δ' εἰσὶν αἱ περὶ ἐνὸς ἐκάστου ἀρχαίου ἐρείπιου ἀνὰ τὸ στόμα αὐτῶν φερόμεναι παραδόσεις, ὥστε ἀντὶ τὰ συντελεῶσιν εἰς τὴν διαφώτισιν τοῦ σκότους τῶν παρελθόντων αἰώνων, περιπλέκουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰ πράγματα καὶ τὰ ἐποχάς, καὶ περιάγουσι τὸν ἀπ' αὐτῶν πειρώμενον νὰ ἐξαγάγῃ ἱστορικά συμπεράσματα εἰς ἀληθῆς χάρος, μὴ δυνάμενον, ἐὰν ἐπ' αὐτῶν καὶ μόνων βασισθῇ, νὰ προσέλθῃ οὐδ' εἰς ἀπλήν εἰκασίαν περὶ τῆς ἐπιτυχῆς εἰς ἣν τὸ περὶ οὗ ἡ παράδοσις ἀρχαίων μνημείων ἀνάγεται.

Ἐν τούτοις, ἡ περισυλλογὴ καὶ πιστὴ ἀναγραφή ἐνίων ἐκ τῶν δημῶδων τούτων παραδόσεων, οὐ μόνον δὲν ἀποβαίνει πάντοτε ἄσκοπος, ἀλλὰ τούναντι ὠφέλιμος ὑπὸ διαφόρους ἐπιπτώσεις καθίσταται πολλάνκις. Καὶ ἤδη, χάσιν τῶν ἀναγνωστῶν τῆς «Ἐστίας,» θὰ παραθέσω ἐνταῦθα διήγησίν τινα, ἀκριβῶς ὡς ἤκουσα αὐτήν, περὶ τοῦ κατὰ τὴν θέσιν «Πλάκας» τοῦ δήμου Βίβλου πρὸς τὸ νότιον μέρος τῆς ἡμετέρας νήσου, καὶ εἰς ἀπόστασιν ἡμισσίας περιήπου ὄρας ἀπὸ τοῦ χωρίου Τρίποδες (πρωτεύουσας τοῦ ἀνωτέρου δήμου) κειμένου Πελασγικοῦ πύργου, τοῦ κοινῶς καλουμένου «ὁ παλιόπυργος τῆς Πλάκας.»

Ἐκ τῆς ἀνωτέρου θέσεως διερχόμενος κατὰ τὸν παρελθόντα Αὐγούστον, ἔστην καὶ παρετήρουν τὰ ἐρείπια τοῦ παναρχαίου τούτου πύργου, καὶ ἰδίως, τὴν πέχνην μεθ' ἧς οἱ ἀρχαῖοι συνήρμοζον τοὺς ὀγκώδεις λίθους δι' ὧν ὁ περὶ οὗ πρόκειται πύργος κατεσκευάσθη, καὶ τοῦ ὁποίου, μία μόνη πλευρὰ, ἀλλ' ἐν κακῇ καταστάσει διατηρεῖται μέχρι σήμερον. Ἐν τῷ μεταξύ τούτω, ἰδὼν με μακρόθεν γέρων τις πειμὴν, ἐπλησίασε, καὶ ἀρῶν κατὰ πρόωτον με ἠρώτησεν «ἂν ἀπ' αὐτὰ τὰ μέρη ζητῶ βρῆσιμον, ἂν εἶμαι. . . Ἄ γ γ λ ο γ ἄ λ λ ο ς ἦ ἀπὸ κ α μ μ λ ἄ. Ἐὐρ ὦ π η.» καὶ μυρίας ἄλλας τοιαύτας ἀνοησίας, με ἠρώτησε κατόπιν καὶ ἂν γνωρίζω τὴν ἱστορίαν τοῦ πύργου οὐ τὰ ἐρείπια παρατηρῶ.

— «Ὁι, τῷ ἀπεκρίθην. Γνωρίζεις σὺ νὰ μοι τὴν εἴπησ;»

— Ἦντα λοῦτε τώρα ποῦ δὲν θὰ τῆ ξέρω! καὶ ποῖος δὲν τὴν ξέρει αὐτὴ τὴν ἱστορία; Καὶ πῶς ἦτανε δὰ γυιέ μου ἐσὺ ποῦ διαδόχης βέβαια καὶ τὸν Καζαμία καὶ πάλι νὰ μὴν τῆ ξέρεις; Κάτσε νὰ σοῦ τὴν 'πῶ.

Ἐκάθισα, καὶ ὁ ἀγαθὸς γερον ἤρξατο τῆς διηγήσεώς του ὡς ἀκολούθως:

«Σὲ τοῦτο ἐδῶ τὸ νησί τὸν παλαιὸ κληρὸ ἦταν ἓνας βασιλέας κ' εἶχε μιὰ μοναρχουατέρα ὄμορφη ὡς τὸ τὸ κρῦ νερὸ καὶ τὴν ἀμουρουλεύουντανε δὺο λεβέντες ἐκείνου τοῦ καιροῦ. Ἡ βασιλιποῦλα εἶπωσε νὰ λάβῃ περισσότερη κλίσι 'ς τὸν ἓνα, ἂν καὶ ἦτανε καὶ οἱ δὺο ὄμορφοι καὶ ξακουστοί 'ς τὴν ἀντρέια,

μὰ σὰν ἐσπλαγχνῆ ποῦ ἦταν δὲν ἀποκοτοῦτε νὰ τὸν πάρῃ ἄντρα γιὰ νὰ μὴ ψυχράνῃ τὸν ἄλλο ἦτανε τὰ λο πὸς σὲ μεγάλη συλλογὴ κ' ἔλυωνε σὰν τὸ κερί, καὶ τὸ πλεῖότερο ποῦ βλῆεπνε πῶς τὰ παλληκάρια ἤρχισανε ν' ἀντιζηλεύουντανε κ' ἦτανε φόβος νὰ μὴ σκαρῶνε ἀναμεσοθιὸ τωνε.

Ὁ βασιλέας ὁ πατέρας τση, με τὰ πολλὰ ποῦ τῆ ψάρευγενε τση ἀρπαξενε τὸ μυστικὸ, καὶ ὡς ἂν γνωστικὸς καμῶθηκε πῶς τάχατες δὲν κατάλαβε τίποτις καὶ με τρόπο γυρίζε τὴν κουβέντα καὶ τση λέει. «Ἀπὸ καιρὸ, κόρη μου, νοιώθω τὸν ἡμαυτό μου πολὺ χαμένο ἔχω ἀνάγκη ν' ἀλλάξω τὸ ἀγγερί μου ἴσως καὶ καλλιτερέψω ἀποφάσισα τὸ λοιπὸς νὰ χτίσω ἓνα πύργο 'ς τὴν ὄροχῆ νὰ βγαίνωμεν κάθε καλοκαίρι μαζί νὰ χαροῦμαστανε τὰ καλλῆ τς ὄροχῆς. Εἶμαι γέρος πλειά, κόρη μου, καὶ ὅμως πολὺ τὸ πεθυμῶ νὰ ζῶ νὰ καμαρώνω ὄχι ἄλλο τίποτις, γιὰτὶ ἄλλο δὲν ἔχω ἀρῶ πέθανεν ἡ μάινχ σου, παρὰ μόνου ἐσένα τὰ μάτια μου καὶ τὸ φῶς μου.» Αὐτὰ τ' εἶπε καὶ τὴν ἐφίλησενε 'ς τὰ μάτια ὕστερ' αἰοῦ ἐφρύλιξε τὰ δάκρυα ποῦσαν 'ς τὰ μάγουλά του, τση λέει: Ἐπειδὴ τις ὅμως αὐτὸς ὁ πύργος θεῖλω νάχῃ καὶ κάποια ἀξία σὰν κάθε σπάνιο καὶ ξακουστὸ πρᾶγμα, ἐβγαλα ἓνα ὄρισμὸ πῶς ἔχω νὰ κάμω δὺο μεγάλες δουλειάζς πρῶτο καὶ ἰμὲ νὰ χτίσω ἓναν πύργο ὄλο ἀπὸ τεσσαρεσκάντωνες πέτρες καὶ δεῦτερο νὰ φέρω με χτιστὸ νερὸ στὴ χώρα τὸ νερὸ ἀπὸ τση Κάμπονες ὅμως καὶ ἡ δὺο αὐταῖς ἐργασιάς νὰ γίνουνε σὲ μιὰ μέρα κ' ὅποιος βρεθῇ νὰ τελειώσῃ μιὰ ἀπ' αὐταῖς προτῆρα ἀπὸ τὸν ἄλλο, καὶ προφτάξῃ πρῶτος 'ς τὸ παλάτι μου, αὐτὸς κόρη μου νὰ γίνετα γυιὸς μου καὶ νὰ χαίρεται μαζί σου τὸ βίος μου.

Ἐνταῦθα διέκοψα τὸν διηγούμενον, καὶ μειδιῶν τῷ εἶπον: «Καὶ ἦτο δυνατόν εἰς μιάν ἡμέραν νὰ τελειώσῃσι τοιαῦται ἐργασίαι;

— Νὰ ποῦ ἦτανε, παιδί μου ἀποκρίνετα μετὰ πεποιθήσεω; ὁ ποιμὴν. Ἐκείνου τοῦ καιροῦ οἱ ἄνθρωποι δὲν ἦτανε σὰν τση σημερινοί, ἦτανε ἀντρειωμένοι κ' ἐμποροῦσαν νὰ σηκώσουνε με τὸνα τους χέρι αὐτὸ τὸ χάλαρσ καὶ νὰ τονε σβουρίξῃ νὰ πάῃ ὡς που θεωρεῖ τὸ μάτι σου ἡ ἀνθρωπότη παιδί μου ἀχάμνησε ἢ συχωρεμένη ἢ λαλά μου μοῦ λέενε τὸ πῶς θε νάρθῃ ἓνας καιρὸς, νὰ γίνουνε οἱ ἄνθρωποι τόσο μικροί, ποῦ νὰ ἀνεβαίνουνε 'ς τὴ ροθιθιά νὰ τινάζουνη τὰ ροθιθια . . .

— Καλὰ λοιπόν, ἐξακολούθει τῷ εἶπον.

— «Νὰ μὴ τὰ πολυλογῶμε, σὰν ἤκουσεν ἡ βασιλιποῦλα ὄλα αὐτὰ, ἐχάρηκε ἀπὸ μέσα της, γιὰτὶ συλλογίστηκενε πῶς τέτοιες δουλειάζς δὲν ἦτο βολετὸ παρὰ νὰ τση μπαρκαιστοῦνε τὰ δὺο ἐκεῖνα παλληκάρια καὶ ἐπειδὴ τὸ ἓνα πάντα θὰ πέρνανε τὸ ἄλλο 'ς τὴ δουλειὰ θὰ κέρδιζεν τὸ στοίχημα καὶ τὸ ἄλλο δὲν θὰ τση ἔγενε παράπονο. Ἐτσι τὸ 'πενε καὶ ἔτσι τόκαμεν ὁ βασιλέας.

Ἄς ἐρθωμενε τώρα 'ς τὰ παλληκάρια. Σὰν ἄκουσαν τὸν ὄρισμὸ τοῦ βασιλέα βρῆκε τὸ ἓνα τὸ ἄλλο καὶ συμφωνήσανε τὸ ἓνα νὰ χτίσῃ τὸν πύργο, καὶ τὸ

ἄλλο τὸν ναὸ τοῦ νεροῦ. Τὸ παλληκάρι ποῦ ἦταν γιὰ νὰ χτίσῃ τὸν πύργου, ὡρα τσικαλιού εἶχε κοιμήμενες καὶ πελεκημένες τῆς πέτρες, καὶ ἤρχισεν τὸ χτίσιμό· μὰ ἀπὸ τὴν πολλὴ κούρασι πρίστηκεν τὸ στομάχι του. Ἡ ἀδελφὴ του ποῦ στεκοῦταν ἀγνάντια κ' ἔκανε τὴν ἰλεκάτη τῆς τὸν λυπήθηκε καὶ χωρὶς νὰ συλλογιστῆ πῶς ἦτανε βαρεμένη ἤρχισε νὰ τοῦ πασαρῆ αὐταῖς τῆς θεώρατες πέτρες καὶ ἔτσι μὲ τὴ βοήθειά τῆς ἀποτελείωσε τὸν πύργου χωρὶς ἀκόμη, μὲλις ἤθελενα ἓνα κονταροξυλο νὰ βασιλεύῃ ὁ νῆλιος.

Τὸ βάζει τότε 'ς τὰ ποδάρια καὶ μιὰ καὶ δυὸ καὶ γιὰ τὸ παλάτι μὲλις ὅμως ἐπλησίασεν ἐσυλλογίστηκε πῶς ἐξεχασε ἀπίσω τὰ σιδερικά του λησμονήσασα νὰ σοῦ πῶ πῶς ὁ βασιλεῖα; εἶχε προστάξῃ νὰ φέρουνε καὶ τὰ σιδερικά μαζί, τί νὰ κάμῃ τότες; νὰ στραξῆ ἀπίσω νὰ τὰ πάρῃ; ὁ ὄργοπορούσενε νὰ μὴ γυρίσῃ; θά'χανε τὸ κορίτσι ἀμπρὸς γκρεμὸν καὶ πίσω θά'λασσα τοῦθε νὰ ποραλογιάσῃ. Γυρίζει πίσω μονομιάς κ' ὡς τενα' πῆς Ἀρῆ φτάνει 'ς τὸν Πύργου, παίρνει τὰ σιδερικά, καὶ μιὰ καὶ γιὰ τὸ παλάτι μονοπεπνιάς.

Τὸ ἴδιο ἐσυνέβηκεν καὶ 'ς τὸ ἄλλο παλληκάρι· σὰν ἐτέλειωσεν κ' αὐτὸ τὸν ναὸ, ἀρπᾶ τὰ σιδερικά του καὶ σὰν τὸν αὐδουρα τρέχει στὸ παλάτι. Μὰ τὰ ἀροίξικα παιδὸς ἤθελα τοῦς πῆ τί τοῦς ἐφύλαγεν ἡ Μοῖρα των ἀπίσω. Ὁ νουὸς κ' ὁ λογισμὸς των καὶ τῶν ἐδουανῶν ἦταν 'ς τὴ βασιλοπούλα κ' ἔτρεχαν ν' ἀποχτήσουν τιμαῖς καὶ παλάτια κ' ὁ μαῦρος Χάρος ἦταν ἑτοιμος μ' ἓνα χτύπημα ν' ἀρπάξῃ καὶ τῶν δυὸ τὴ ζωὴ. Παληόκοσμος ἀνάθεμά τον! Καλὰ τὸ λένε «κόσμε ψεύτη Χάρε κλέφτη» . . .

Σὰν ἐπλησίαζε τὸ παλληκάρι τοῦ πύργου 'στὸ παλάτι ἀλλαξοπροσωπιασμένο ἀπὸ τὸ τρεχὶ καὶ τὴν κούρασι, βλέπει τὸ ἄλλο παλληκάρι ἑτοιμὸ νὰ πατήσῃ τὸ πρῶτο σκαλοπάτι. Μ' ἓνα σάρτο τὸ φθάνει καὶ γυρεύει νὰ τὸ προσπεράσῃ, μὰ τὸ ἄλλο δὲν τ' ἀφίνει. Τσακώνουντε 'ς τὰ χέρια κ' ἀγριεμμένα σὰν λιοντάρια, πολεμοῦνε νὰ ξεσκιστοῦνε. Ἡ βασιλοπούλα ποῦ ἦταν 'ς τὸ παράθυρο καὶ μὲ καρδιόχτυπο καρτέρανε νὰ δῆ παιδὸς ἀπὸ τῆς δυὸ τῆς μέλλουσανε, σὰν εἶδενε τὰ παλληκάρια κ' ἐπιαστήκανε, ἔτρεξε νὰ τὰ ξεχωρίσῃ, μὰ «τῆς τύχης τὰ γραμμένα, δὲ παρέρχεται κανένα.» «Ὅσο νὰ προλάῃ κάτω 'ς τὴν πόρτα, ὁ Χάρος ἔτρεξεν προτῆτερα. Τὰ δυὸ παλληκάρια, μέσ' 'ς τὸ αἶμα βουτημένα, ἦτανε ξεπλωμένα σὰν θειριά 'ς τοῦ παλατιοῦ τὸ κατώγλιο.

Τέτιο τέλος ἐλάβανε τὰ καμένα· ἡ δὲ βασιλοπούλα ἀπὸ τὴ λύπη τῆς πῶς ἐγινε ἀφορμὴ νὰ γαθοῦν δυὸ νέοι σὰν κ' ἐκεῖνοι ὠρκίστηκε νὰ μὴν ἔμπη πλειά 'ς τὸ κόσμου παρὰ σὰν γραμματιζοῦμενη κοπέλα ποῦ ἦτανε ἦρθε σὰν ἐπέθαν' ὁ πατέρας τῆς καὶ κατοίκησεν 'ς τὸν πύργου ἐτοῦτο καὶ τὸν ἔκαμεν μαν-

τεῖο καὶ γίνινε κ' αὐτὴ προφήτισσα. Κάθε βράδου τὰ λοιπὸς· σὰν ἦτανε ἀστροφεγγιὰ ἐντύνουνα μὲ ῥοῦχα ἄσπρα κατὰσπρα σὰν τὰ γὰ· γὰρα τοῦ νῆλιου κ' ἀνέβαινε 'ς τὴν κορφή τοῦ πύργου ποῦ εἶχε ἓνα σκαμνὶ πολὺ μεγάλο μὲ τρία ποδάρια καὶ κάθιζενε καὶ ἐβλεπενε τ' ἄστρα μὲ τὴ Σολωμονικὴ 'ς τὸ χέρι ὀλονυχτίς. Τοῦμο πάλι ἀρχίνανε νὰ κἀν πῶς ῥοδίξῃ, νὰ σου τῆν καὶ κατέβαινε κ' ἔλεγεν εἰς τὸν καθένα τὸ τί ἤθελα νὰ τοῦ τύχῃ 'ς τὴ ζωὴ του χωρὶς ποτές τῆς νὰ ληθεύγεται σὲ τίσις.

Μὰ ὕστερα ἀπὸ πολὺν καιρὸ ἐβούλησεν μιὰ μέρα ὁ πύργου, καὶ ἀπὸς τότες ἡ κοπέλα ἐγίνινε ἀνεφτάρατη καὶ δὲν ἐξαναζήνηκενε πλειά μὴδὲ ἡ φανειὰ τῆς φανειᾶς τῆς.

Περάσαντες δὲ πάλι ἀρκετὰ χρόνια καὶ σκίφτοντας ἐδεπᾶ χάμω μιὰ μέρα τὰ βουκαροῦδικα κοπέλα, εὐρήκανε τὸ τριπόδιο σκαμνὶ τῆς κοπέλας ὀλόγερο σὰν τὴν ὡρα ποῦ τόκαμεν ὁ μάστορης, καὶ τὸ φέρανε ἐκεῖ ἀπὸ πάνω ποῦ εἶναι τὸ χωριὸ μας καὶ μαζώνουνταν πλειά ὄλας ὁ κόσμος νὰ τὸ θωρῆ ποῦ ἦταν ἓνα πανόραμα καὶ ἀπὸς τότες δὰ γυιέ μου εἶναι ποῦ βγάλανε καὶ τὸ χωριὸ αὐτὸ «Τρίποδες.»

Ἀγκαλιὰ καὶ νὰ ἐγίνινε ἀνεμορπὴ κ' ἀνεφτάρατη ἡ βασιλοπούλα ἀπὸ τότες χιλιάδες μιλιούνια χρόνια ἐντοσουτως ὅμως τὸ στοιχεῖό τῆς κάθε βράδου ἀπ' ὄντας καὶ ἐπήρανε τὸ Τριπόδι τῆς βγαίνει καὶ γυροτριγυρίζει τὰ βουλιδία τοῦ πύργου καὶ τὸ γυρεύῃ, καὶ δὲν ἀφίνει χριστιανὸ νὰ περάσῃ τὴν νύχτα παρὰ τὸνε χαλᾶ ἄμα δὲν προφτάξῃ νὰ κάμῃ τὸν σταυρὸ του:

— Καὶ σοῦ ἔτυχε καμμιὰ φορὰ νὰ περάσῃς ἀπ' ἐδῶ τὴν νύκτα; τὸν ἠρώτησα γελῶν.

— Μὴ γελᾶς, γυιέ μου, γιατί δὲν εἶναι φέμματα πῶς πολλοὶ εἶδαν τὴν κοπέλα μεταμορφωμένη πολλῶν λογίων, πτεν σὰν τράνος νὰ μὴν ἀφίνη τὰ πρόβατα νὰ περάσουν τὸ βράδου, πότε σὰν καμπαναρεῖο ἀθεώρατο καὶ πόσα ἄλλα ποῦ ἡ Κυρία ἡ Τριποδίτισσα νὰ βάλῃ τὸ χέρι τῆς σὲ κάθε χριστιανὸ ποῦ περνᾷ καὶ νὰ ἐλεήσῃ καὶ μένα. (ἐνταῦθα σταυροκοπεῖται ὁ γέρον.) Ἐγώ, γυιέ μου, ποῦ μ' ἀρωτᾶς ἂν πέρασα τὴν νύχτα ποτές μου, σοῦ λέω δὰ πῶς μιὰ κ' ὄξω ἦτανε ποῦ γελάσθηκα καὶ πέρασα καὶ ἀπὸς τότες ἔκαμα ὄρο καὶ σταυρὸ νὰ μὴ μεταπεράσω μοναχὸς μου, γιατί λίγο ἦτανε νὰ κοπῆ τὸ αἷμά μου ἀπὸ τὴν τρομάρα μου σὰν τὴν εἶδα μέσ' 'ς τὰ μεσάνυχτα ποῦ πέρασα μεταμορφωμένη σὲ ἀνέμη καὶ νὰ σκουροκοπᾷ σὰν τὰ ἐφτὰ δαιμόνια ἀπάνω 'ς τὰ χαλάσματα τοῦ πύργου.»

Ταῦτα μοὶ διηγήθη ὁ γέρον περὶ τοῦ ἀρχαιότατου τούτου πύργου. Παρομοίας δὲ δημῶδες παραδόσεις τὰ διάφορα ἐν τῇ νήσῳ ἐρείπια Βυζαντινῆς καὶ Φραγκικῆς ἐποχῆς ἀφορώσας, θὰ ἐπιστείλω ἄλλοτε τῆς «Ἐστία.»

Ἐν Νάξῳ

ΜΙΧ. Ι. ΜΑΡΚΟΠΟΛΙΣ